EDUCAȚIA PENTRU VIITOR DIN PERSPECTIVA FORMĂRII CULTURII PĂCII LA TÂNĂRA GENERAȚIE

EDUCATION FOR THE FUTURE FROM THE PERSPECTIVE OF DEVELOPING A CULTURE OF PEACE IN THE YOUNG GENERATION

CZU: 37.017.4:008.2:172.4-053.6 **https://doi.org/10.59295/eie2026.02**

Nadejda OVCERENCO,
doctor în pedagogie, conferenţiar universitar,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
ORCID: 0000-0003-0048-2794
E-mail: *ovcerenco.nadejda@upsc.md*

Rezumat. *Articolul analizează educația pentru pace ca un răspuns la procesele, șansele și riscurile globalizării. De aici și ideea promovării valorii păcii în instituțiile de învățământ, formării culturii păcii la tânăra generație. Conceptul de educaţie pentru pace apare într-o varietate de contexte și medii, atât în interiorul, cât și în afara instituției de învățământ. În sensul său cel mai larg, formarea culturii păcii poate fi înțeleasă ca un proces de învățare organizat în instituțiile de învățământ și direcționat către acest scop prin intermediul programelor, serviciilor şi resurselor destinate tinerilor. Într-un sens mai restrâns, educația pentru pace este centrată pe formabil, căutând să-i transmită cunoștințe prin reflecție asupra experienței proprii, mai degrabă decât să impună cunoștințe printr-un proces de îndoctrinare. Formarea culturii păcii presupune dobândirea competenței de a folosi modalităţi alternative în abordarea situaţiilor dificile legate de apărarea păcii; îmbunătățirea calității relațiilor dintre oameni de diferite etnii; protejarea mediului terestru, acvatic și aerian; promovarea unei vieți democratice și apărarea drepturior omului; protejarea copiilor; lupta împotriva subdezvoltării și subnutriției, maladiilor etc.*

Cuvinte-cheie: *educație pentru pace, cultura păcii, apărarea drepturilor omului, competențe pentru obținerea păcii.*

Summary. *The article analyzes peace education as a response to the processes, opportunities and risks of globalization. Hence the idea of promoting the value of peace in educational institutions, forming a culture of peace in the younger generation. The concept of peace education appears in a variety of contexts and environments, both inside and outside the educational institution. In its broadest sense, the formation of a culture of peace can be understood as a learning process organized in educational institutions and directed towards this goal through programs, services and resources intended for young people. In a narrower sense, peace education is focused on the learner, seeking to transmit knowledge through reflection on their own experience, rather than imposing knowledge through a process of indoctrination. The formation of a culture of peace involves acquiring the competence to use alternative ways of approaching difficult situations related to the defense of peace; improving the quality of relations between pe-*

ople of different ethnicities; protecting the terrestrial, aquatic and aerial environment; promoting a democratic life and defending human rights; protecting children; fighting underdevelopment and malnutrition, diseases, etc.

Keywords: *peace education, culture of peace, defending human rights, skills for achieving peace.*

Introducere

Educația pentru pace apare într-o varietate de contexte și medii, atât în interiorul, cât și în afara instituției de învățământ. În sensul său cel mai larg, educația poate fi înțeleasă ca un proces de învățare organizat și direcționat către un scop bine determinat. Tony Jenkins susține că educația pentru pace se preocupă în mod specific de rolul educației (formale, non-formale și informale) în crearea unei culturi a păcii și subliniază procesele metodologice și pedagogice și modurile de învățare care sunt esențiale pentru învățarea transformatoare și dezvoltarea atitudinilor și abilităților pentru obținerea păcii personale, interpersonale, sociale și politice. În acest sens, educația pentru pace este conștient transformatoare și orientată spre acțiune [4, p. 18]. Caracterul transformativ al educației pentru pace este de natură holistică și include dimensiunile cognitive, reflexive, afective și active ale învățării. Constatăm că metodele noastre de predare au un impact semnificativ asupra rezultatelor învățării și influențează modul în care elevii aplică ceea ce au învățat. Educația pentru pace urmărește, așadar, să creeze o pedagogie care să fie în concordanță cu valorile și principiile păcii [5]. Urmând tradiția filozofului american John Dewey [2], educația pentru pace este centrată pe formabil. Ea caută să dobândească cunoștințe prin reflecție asupra experienței, mai degrabă decât să impună cunoștințe printr-un proces de îndoctrinare. Învățarea și dezvoltarea nu provin din experiență în sine, ci din reflecția asupra experienței.

Formarea culturii păcii la tânăra generaţie are precursori mai îndepărtați de zilele noastre, unul fiind Maria Montessori, care afirma că „o educație capabilă să salveze omenirea nu este o întreprindere mică, educația presupune dezvoltarea spirituală a omului, sporirea valorii sale ca individ și pregătirea tinerilor pentru a înțelege vremurile în care trăiesc”. Un alt precursor, J. J. Rousseau, susținea că „omul s-a născut liber, dar pretutindeni este în lanţuri”. Astăzi este de o importanță majoră ca instituțiile de învățământ să se concentreze pe promovarea păcii și libertății, explorând resurse, concepții și definiții suplimentare. O modalitate de realizare a educaţiei pentru pace, libertate, dreptate, egalitate în instituţiile de învățământ ar putea consta în formarea culturii păcii la tânăra generaţie.

Problema păcii se pune cu o insistență în creștere, devenind o preocupare prioritară și o năzuință a tuturor națiunilor. Ea intră în conexiune cu alte probleme din lumea contemporană, caracterizată prin natura sa globală și universală. Interdependențele și trans-specificitatea problemelor nu anulează diversitatea și specificitatea problemelor pen-

tru nivelul național, dar problematica societăților democratice ni se înfățișează din ce în ce mai mult ca o unitate indivizibilă. Ne referim la probleme, precum: apărarea păcii și îmbunătățirea calității relațiilor dintre oameni de diferite etnii; protejarea mediului terestru, acvatic și aerian; promovarea unei vieți democratice și apărarea drepturior omului; protejarea copiilor; lupta înpotriva subdezvoltării și subnutriției, maladiilor etc. Aceste probleme, considerate tradițional doar ale diplomaților, se impun a fi subiecte cu dezbateri și la nivel de instituție de învățământ. Investigația noastră oferă o orientare modestă către unele dintre conceptele și caracteristicile cheie ale formării cetățeanului pe dimensiunea educației propace, care se prezintă a fi un domeniu complex, dinamic și în continuă schimbare. Vom începe cu definirea termenilor pace și educație pentru pace.

Termenul de *pace* este un derivat din latinescul pax, definește în general, în sens pozitiv, o stare de liniște, o stare lipsită de conflicte militare. „Pe planul colectiv, pacea este absența războiului (latină *pax absentia belli*), a violenței între grupuri umane” [11]. Pe planul individual, pacea poate fi și o stare de spirit personală, lipsită de mânie, de furie, de acreală, de frică, și în general de sentimente negative [ibidem, 11]. În literatura de specialitate *educația pentru pace* este abordată drept educație a cetățenilor în vederea evitării conflictelor și promovării dialogului constructiv, cultivarea respectului față de valorile general-umane, respectarea drepturilor omului. Misiunile de menținere a păcii sunt modalități de a ajuta țările sfâșiate de conflicte de a crea condițiile pentru o dezvoltare durabilă a păcii.

Pentru a pătrunde în esenţa problematicii cu privire la formarea culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ, vom explora natura acesteia. La început ar fi bine să încercăm a da răspuns la unele întrebări ce ţin de problema abordată, cum ar fi, de exemplu: Ce reprezintă procesul de formare a culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ? Cum procesul propriu-zis contribuie la sporirea calităţii instruirii? În ce măsură calitatea instruirii poate fi influenţată de nivelul de formare a culturii păcii la tânăra generaţie? [8, p. 206.]

Educația pentru pace este un domeniu academic de cercetare și practica de predare și învățare, orientată spre și pentru eliminarea tuturor formelor de violență și stabilirea unei culturi a păcii.

Educația pentru pace a apărut ca răspuns la preocupările legate de noile crize sociale, politice și de mediu, violență și nedreptate [5, p. 1]. Educația pentru pace este educație despre pace și pentru pace. Educația pentru pace se impune a fi parte a curriculumului instituțional. Ea invită la reflecție și analiză asupra condițiilor păcii durabile și a modului de realizare a acestora. Aceasta include înțelegerea și evaluarea critică a violenței în toate formele și manifestările ei posibile.

Educația pentru pace orientează spre formarea culturii păcii, pregătirea și cultivarea cetățenilor cu cunoștințe, abilități și capacități de a urmări pacea și de a răspunde non-

violent la conflict. De asemenea, este preocupată de cultivarea resurselor morale și etice interioare care sunt esențiale pentru acțiunea de pace externă. Cu alte cuvinte, educația pentru pace își propune să cultive dispozițiile și atitudinile necesare pentru acțiunea transformatoare pentru o schimbare în bine pe cale pașnică.

Educația pentru pace este orientată în special spre viitor, pregătind cetățeni, capabili să imagineze și să construiască realități mai bune [1].

Potrivit lui Betty Reardon, scopul general al educației pentru pace este de a facilita dezvoltarea unei adevărate conștiințe globale, permițându-ne să schimbăm condiția umană actuală, acționând ca cetățeni globali și schimbând structurile sociale și modelele de gândire. Această nevoie de schimbare trebuie să fie în centrul educației pentru pace. Educația pentru pace în acest context poate fi definită ca transmiterea de cunoștințe despre condițiile, obstacolele și posibilitățile pentru atingerea și susținerea păcii; formarea de cunoștințe și abilități de interpretare; dezvoltarea abilităților reflexive și participative pentru aplicarea cunoștințelor în vederea depășirii situațiilor-problemă și a creării oportunităților pentru pace [9, p. 399]. În acest context, educația pentru pace se referă la procesul de promovare a culturii păcii, a cunoștințelor, abilităților, atitudinilor și valorilor necesare cetățenilor (copiilor, tinerilor și adulților) pentru a produce schimbări comportamentale care pot preveni conflictele deschise și violența; pot rezolva disputele pe cale pașnică; pot crea condițiile propice păcii, fie la nivel intrapersonal, interpersonal, intergrup, național sau internațional [3, p. 1].

Procesul de formare a culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ, sub raport teoretic, este o categorie psihopedagogică care exprimă ponderea influenţelor exercitate în direcţia formării culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ. Acest proces vizează îmbunătățirea calității educației prin formarea unei mentalități sănătoase în rândul tinerei generații în instituțiile de învățământ. Formarea culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ reprezintă o activitate complexă, orientată spre dezvoltarea la generaţia în creştere a capacităţii de a recunoaşte avantajele educației pentru pace la tânăra generaţie; analiza fenomenul în integritatea lui; prevedea consecinţele lipsei culturii păcii; reacţiona adecvat situaţiei; elabora şi implementa strategii eficiente de promovare a culturii păcii.

Educația pentru pace, care își propune să promoveze sănătatea și să promoveze o cultură a păcii, are un efect transformator. Promovează baza de cunoștințe, abilități, atitudini și valori care vizează schimbarea mentalității, atitudinilor și comportamentelor celor care inițial au provocat sau au exacerbat conflictele violente. Ea urmărește această transformare prin generarea de conștientizare și înțelegere, stimularea interesului și stimularea acțiunii individuale și sociale care le permite oamenilor să trăiască, să construiască relații și să creeze condițiile și sistemele care realizează non-violența, justiția, protecția mediului și alte valori ale păcii [6, p. 25]. Educația pentru pace presu-

pune absența violenței, dispariția surselor de conflict moral și existența unor condiții care să conducă la respectarea dreptului la viață al ființei umane, indiferent de etnie. Există o legătură intrinsecă între educația pentru pace și drepturile omului. Declarația Universală a Drepturilor Omului afirmă că „educația ar trebui să fie îndreptată spre dezvoltarea deplină a personalității umane și către întărirea respectului pentru drepturile omului și libertățile fundamentale”. Pentru a promova înțelegerea, toleranța și prietenia între toate națiunile, grupurile rasiale și religioase și pentru a sprijini eforturile Națiunilor Unite în menținerea păcii [7, p. 6].

În identificarea conținuturilor curriculare ale educaţiei pentru pace este necesar să se pornească de la conștientizarea problemelor, și anume a problemelor legate de conflictele la scară mondială şi ameninţarea nucleară; popularea şi distrugerea mediului; explozia demografică; problemele drepturilor omului; cauzele şi consecinţele războaielor; lipsa alimentelor şi resurselor. Reieșind din problematica domeniului studiat, educaţia pentru pace necesită a fi direcţionată spre însuşirea unui sistem de concepte-valori: pace, drepturile omului, cooperare, participare, toleranţă, respect, democraţie, umanism etc.; formarea unor capacităţi: de a te exprima şi de a dialoga, de iniţia schimbări şi de a le controla, de a lua decizii responsabile, de a conştientiza pericolele pe care le reprezintă războiul, violenţa, opresiunea pentru viaţa persoanei ca şi pentru cea a societăţilor etc.; formarea unor atitudini pozitive: receptivitate faţă de celălalt, responsabilitate faţă de propria persoană şi faţă de comunitate, solidaritate şi încredere în semeni, respect faţă de propria cultură şi faţă de cultura altor comunităţi, toleranţă în sensul acceptării diversităţii, generozitate, modestie şi recunoaşterea meritelor celorlalţi, asumarea unor strategii de abordare a situaţiilor conflictuale.

Educația pentru pace în situații de conflict și tensiune poate fi astfel caracterizată după cum urmează: este mai mult educațional și psihologic decât politic; este vorba în principal despre cum să faci față adversarilor amenințători; se concentrează mai degrabă pe relațiile intergrup decât pe relațiile interpersonale; scopul este de a schimba atitudinile și dispozițiile față de alte persoane în situații specifice [10, p. 5].

Metodologia privind formarea culturii păcii la tânăra generaţie presupune multitudinea tehnicilor didactice, precum: convorbiri tematice, lecturi după imagini, filme, jocuri de rol, elaborare de eseu și planuri de idei pentru rezolvarea unui conflict apărut în clasă, dezbateri pe marginea unor fapte reale, activități de observare și exerciții de simulare etc.

Deoarece educația formală și nonformală reprezintă pilonii de bază în crearea și reproducerea cunoștințelor și valorilor în societate și cultură, încorporarea educației pentru pace în instituțiile de învățământ s-a dovedit a fi un obiectiv strategic al Campaniei Mondiale de Educație pentru Pace (GCPE). Educația pentru pace în contexte informale este o completare importantă a educației formale și nonformale. În acest fel, educația

pentru pace este o componentă-cheie a consolidării păcii, sprijinind rezolvarea conflictului, dezvoltarea comunității și abilitarea individuală. După cum au apreciat participanții la rețeaua internațională GCPE, educația pentru pace este relevantă la nivel global, dar are specificități în diferite țări și culturi. Scopul este de a identifica și recunoaște în mod cuprinzător suprapunerile și interacțiunile dintre fenomenele globale (război, patriarhat, colonialism, violență economică, schimbări climatice, pandemii) și manifestările locale de violență și nedreptate. O abordare holistică, de ansamblu este cea mai bună, dar recunoaștem că educația pentru pace este de natură contextuală. Ar trebui să fie contextualizat cultural și să apară din preocupările, motivațiile și experiențele anumitor persoane. Susținem nevoia universală de educație pentru pace, dar nu susținem universalizarea și standardizarea abordării și conținutului. Prin urmare, oamenii, comunitățile și culturile nu sunt standardizate și nici învățarea nu ar trebui să fie standardizată. Crearea păcii este o provocare continuă pentru umanitate și este un proces dinamic, nu o stare statică. Este nevoie de un proces educațional dinamic și actualizat în permanență [1].

Analiza stării de lucru în instituțiile de învățământ la capitolul dat ne-a permis să *concluzionăm* următoarele:

1. Prezenţa / absenţa la tânăra generaţie a culturii păcii se datorează în mare măsură influenţelor informaţionale parvenite din exterior, dar e şi o realizare individuală a fiecărui tânăr/tănără.
2. Multe din problemele ce ţin de formarea culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ sunt cauzate de stereotipurile privind diferenţele etnice şi altor teme de bază ale educaţiei pentru pace.
3. Nivelul de formare a culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ este influenţat de nivelul de formare a culturii păcii la cei ce se ocupă de formarea tinerei generaţii. Gradul de dezvoltare a culturii păcii este marcat de nivelul de dezvoltare la profesori a culturii păcii. Cadrele didactice abordează ameninţările globale la adresa păcii prin capacităţile lor profesionale, încearcând să disemineze și să promoveze educația pentru pace în propriile lor instituții de învățământ, activând în contexte educaționale diferite.
4. Nu orice viziune a celor ce se ocupă de formarea tinerei generaţii are un impact pozitiv în formarea culturii păcii la tânăra generaţie, ci doar viziunea care presupune atitudini pozitive reflectate în relaţii pozitive între cetăţeni din diferite state, comunităţi, de diferite naţionalităţi, etnii. Această viziune contribuie la realizarea mai calitativă a procesul de formare a culturii păcii. Această afirmaţie are o valabilitate deosebită în perioada globalizării, implementării strategiilor colaborative de promovare a culturii păcii.

Aceste *concluzii* le considerăm drept punct de plecare in realizarea eficientă a procesului de formare a culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ, acest

proces fiind identificat drept acţiune convergentă a tuturor factorilor educativi (familii, şcoală, comunitate, instituţii de cultură, mass-media) în sensul formării şi consolidării unor atitudini colaborative de promovare a culturii păcii. Procesul de formare a culturii păcii este conceput şi drept modalitate prin care este posibilă sporirea calităţii instruirii în instituţiile de învăţământ. Deducţiile respective necesită unele *acţiuni concrete*. În primul rând, se cer elaborate strategii eficiente de formare a culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ. Acestea ar oferi cadrul necesar de acţiune în direcţia vizată. Strategiile de formare a culturii păcii la nivelul educației formale sunt menite să valorifice conținuturile curriculare cu tematica respectivă și includerea lor în programul educativ pentru pace din perspectiva formării culturii păcii. Pe când strategiile de formare a culturii păcii la nivelul educației nonformale au rolul de a organiza și desfășura activități extracurriculare cu tematica respectivă; de a practica vizionarea produselor media cu impact educativ privind formarea culturii păcii. Eficienţa strategiei va fi determinată de impactul acesteia asupra gradului de formare a culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ. Liniile comportamentale ale profesorilor, stilul lor de comunicare și interrelaționare solicită a fi revăzute spre promovarea culturii păcii. Perspectiva propusă de noi va avea rost, dacă procesul de formare a culturii păcii la tânăra generaţie va fi în grija instituţiilor de învăţământ. Dacă însă procesul propriu-zis nu va constitui o prioritate a instruirii, atunci sporirea calităţii acesteia va deveni anevoioasă.

Concluzii

Aşadar, procesul de formare a culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ, reprezentând o modalitate de sporire a calităţii instruirii în instituţiile de învăţământ, implică un lanţ întreg de acţiuni. Lanţul acţiunilor porneşte de la utilizarea strategiilor axate pe formarea culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ şi se derulează în timp în cadrul unor contexte locale, ca să ajungă în cele din urmă să se materializeze sub forma promovării culturii păcii. Existenţa unui parteneriat între familie, şcoală şi comunitate face posibilă elaborarea şi implementarea strategiilor colaborative de promovare a culturii păcii.

Bibliografie:

1. *Ce este Campania Globală pentru Educație pentru Pace?* Disponibil: https://www.peace-ed-campaign.org/ro/about/ (Accesat: 12.02.2025)
2. DEWEY, J. *Democrație și educație: o introducere în filosofia educației*. Disponibil: https://nsee.memberclicks.net/assets/docs/KnowledgeCenter/BuildingExpEduc/BooksReports/10.%20democracy%20and%20education%20by%20dewey.pdf (Accesat: 12.02.2025)

3. FÂNTÂNA, S. *Educație pentru pace*. UNICEF, 1999.
4. JENKINS, T. Analiză teoretică și posibilități practice pentru o educație pentru pace transformatoare, cuprinzătoare. Teză pentru gradul de doctor Philosphiae, Universitatea Norvegiană de Știință și Tehnologie, 2015. Disponibil: https://www.peace-ed-campaign.org/ro/what-is-peace-education/ (Accesat: 14.02.2025)
5. JENKINS, T. Educație cuprinzătoare pentru pace. În: Peters M. (eds) *Enciclopedia educației profesorilor*. Singapore: Springer, 2019. Disponibil: https://doi.org/10.1007/978-981-13-1179-6_319-1 (Accesat: 12.02.2025)
6. NAVARRO-CASTRO, L., NARIO-GALACE, J. Educația pentru pace: o cale către o cultură a păcii, (Ediția a treia), Centrul pentru Educație pentru Pace, Colegiul Miriam, Quezon City, Filipine, 2019. Disponibil: https://www.peace-ed-campaign.org/ro/what-is-peace-education/ (Accesat: 12.02.2025)
7. Declarația Universală a Drepturilor Omului. 1948. Disponibil: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf (Accesat: 12.02.2025)
8. OVCERENCO, N. Sarcinile și conținutul educației pentru pace. În: Ovcerenco N., Gherman V., Untu V. *Pedagogie: Curs universitar*. Chișinău: UST, 280 p. pp. 206-208. ISBN 978-9975-900-41-1
9. REARDON, B. Educație pentru pace: o revizuire și o proiecție, În: B. Moon, M. Ben-Peretz și S. Brown (eds.) *Routledge, un companion internațional pentru educație*. 2000. Disponibil: https://map.peace-ed-campaign.org/what-is-peace-ed/ (Accesat: 12.02.2025)
10. SALOMON, G., CAIRNS, E. (Eds.). Handbook on Peace Education. New York: Imprint Psychology Press, 2009. ISBN 9780203837993.